

Fordi mænd og kvinder har forskellige betingelser

EN PRAKTISK GUIDE TIL MAINSTREAMING I DET POLITISKE ANALYSEARBEJDE

Pjecen er udgivet af

Mainstreamingnetværket af 2005

September 2010 / revideret december 2010

Mainstreamingnetværket af 2005 består af køns- og ligestillingseksperter fra Dansk Magisterforening, Kvinderådet, 3F Fagligt Fælles Forbund, RUC, Kvininfo, Socialpædagøernes Landsforbund, Dansk Metal, Freia/AAU, FOA Fag & Arbejde, Dansk Kvindesamfund, Teknisk Landsforbund, Dannerhuset, LO, HK Danmark, Foreningen for kønsforskning, FTF, Specialfunktionen for ligestilling, ABA/Arbejdmuseet, Københavns Kommune samt en lang række enkeltpersoner iøvrigt.

Mainstreamingnetværket af 2005 kan kontaktes via Marianne Bruun, 3F, Kampmannsgade 4, 1790 Kbh. V., Tlf. 21 26 88 91, mail: Marianne.Bruun@3f.dk.

Materialet er tilgængeligt i elektronisk form på www.kvininfo.dk, www.kvinderaad.dk og kan rekvireres ved henvendelse til Marianne Bruun, se ovenfor.

Layout: Zentens

Tryk: 3F

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
Mænd og kvinder har forskellige betingelser	4
Hvem og hvorfor?	5
Den gode kønsanalyse	6
Første skridt: De politiske målsætninger	6
Andet skridt: Valg af teori	6
Tredje skridt: Relevant information	7
Fjerde skridt: Analysen	8
Femte skridt: Konklusion og forslag	8
Et godt eksempel	10
Nyttig litteratur	12
Nyttige links og kontakter	12

Indledning

I de politiske partier bliver emnet ligestilling ofte debatteret – både i forbindelse med partiernes organisation og i forhold til de politiske holdninger, som man repræsenterer som parti. Emner som ligeløn, barsel og prostitution bliver diskuteret fra Folketingets talerstol og i medierne.

Mænd og kvinder har forskellige betingelser

Det er dog imidlertid ikke kun emner som de ovennævnte, der påvirker mænds og kvinders liv betydeligt – og forskelligt. Når der skæres ned på antallet af busruter i København, har det en langt større betydning for kvinder, der i højere grad end mænd, er brugere af den offentlige nærtransport. Når der indføres obligatoriske sundhedstjek af alle 50-årige, vil det først og fremmest bidrage til, at flere mænd får et bedre helbred, da mænd almindeligvis ikke besøger en læge nær så ofte som kvinder. Når udviklingsbistanden fokuserer på mikrolån til kvinder, er det ud fra en erkendelse af mænds og kvinders forskellige positioner og situationer – og det kan give helt nye handlemuligheder.

Når åbningstiderne for børnehaven ændres, når forsvaret laver en ny strategi, når aktieomsætningsafgiften forhøjes – alt påvirker mænd og kvinder forskelligt. Dermed ikke sagt, at det nødvendigvis er et ideal, at mænd og kvinder skal påvirkes på præcis samme måde og leve identiske liv. Men uhensigtsmæssige, uretfærdige og utidssvarende skævheder skal modarbejdes. Derfor er det vigtigt for den enkelte politiker

og det enkelte parti at tydeliggøre de ligestillingspolitiske målsætninger, de har.

Det helt afgørende er, at de politiske beslutninger, man træffer, bliver til på baggrund af et oplyst grundlag og på baggrund af en bevidsthed om, at køn er en faktor, der har stor betydning for alle politikområder.

Transport er kønnet

Der er dokumenteret forskelle i, hvordan kvinder og mænd bruger transport. Mænd rejser længere og tager oftere bilen, hvor kvinder oftere tager offentlig transport og generelt rejser mere lokalt. Der er med andre ord forskellig, kønsbestemt brug af et fælles transportsystem. Forskellene i kvinders og mænds brug af transport er relateret til uligheder på arbejdsmarkedet og arbejdsfordelingen i hjemmet, ligesom de er relateret til byens struktur. Vejnettets design er f.eks. i højere grad designet efter den model, mænd oftest rejser efter. Derudover spiller de prægninger, kvinder og mænd bliver udsat for i deres opvækst og i deres sociale liv ind på deres rejsemønstre.

Kilde; Bæredygtig & Ligestillet transport: Gender Mainstreaming European Transport Research and Policies, KU 2007.

Hvem og hvorfor?

Denne guide henvender sig først og fremmest til de mange, der arbejder med politisk analyse, politisk udvikling og politisk formidling i de politiske partier. Guiden er fremstillet på opfordring af folketingspolitikere, der ønsker at kvalificere mainstreamingindsatsen i Danmark. Guiden tjener til at inspirere til en systematisk og professionel inddragelse af køns- og ligestillingspolitiske data og analyse i det lovforberedende arbejde. Alt sammen med det formål at øge ligestillingen mellem mænd og kvinder.

Mainstreamingstrategien er et helt centralt redskab, som er anerkendt på både nationalt, europæisk og globalt plan.

Ligestillingsloven §4:

”Offentlige myndigheder skal inden for deres område arbejde for ligestilling og indarbejde ligestilling i al planlægning og forvaltning.”

Mainstream – hovedstrømmen – er i denne sammenhæng de overordnede og fremherskende ideer, holdninger, praksisser eller tendenser i det politiske arbejde. Det er her, man overvejer de valg og træffer de beslutninger, der indvirker på de økonomiske, sociale og politiske valgmuligheder. Det er her, ”tingene sker”. Hovedstrømmen afgør, hvem der får hvad og danner basis for fordelingen af ressourcer og muligheder.

Med mainstreamingstrategien dedikerer samfundet sig til en ny kønspolitisk opmærksomhed inden for den store hovedstrøm af politiske indsatsområder. Den ligestillingspolitiske interesse skulle så at sige, gerne løftes fra en niche-opmærksomhed til en opmærksomhed, der indgår i al politik og planlægning.

Europa-kommissionen, KOM (96)67:

”Mainstreaming af kønsaspektet indebærer, at ligestillingsbestrebelseerne ikke begrænses til særforanstaltninger for kvinder (eller mænd), men at alle generelle aktioner og politikker udtrykkeligt mobiliseres med henblik på at fremme ligestillingen, idet man på planlægningsstadiet aktivt og åbent tager hensyn til de mulige følgevirkninger for de to køns respektive situation. Dette indebærer, at man systematisk undersøger foranstaltninger og politikker, og at man under udformning og gennemførelse af disse tager hensyn til sådanne mulige følgevirkninger”.

Den gode kønsanalyse

Der er ikke noget hokus-pokus i at implementere mainstreamingstrategien. Og der er ikke noget entydigt svar på, hvordan man gennemfører en mainstreaming-analyse. Det er i sidste ende afhængigt af problemstillingen, hvilke redskaber der er mest hensigtsmæssige at tage i brug.

I det følgende beskriver vi fem overordnede skridt, det kan være en idé at følge.

Første skridt: De politiske målsætninger

Før man kan gå i gang med en mainstreaming-proces, er det afgørende, at man har nogle veldefinerede politiske målsætninger på ligestillingsområdet at arbejde ud fra. De danner pejlemærker for hele analyseprocessen. At vide hvor man vil hen, er som bekendt en grundlæggende forudsætning for at vide, hvad man skal kigge efter.

Andet skridt: Valg af teori

Viden om køn er nødvendig. En fornuftig kønsanalyse klarer sig ikke uden inddragelse af grundlæggende teori om kønsroller, relationer og ligestilling. I teorierne kan man finde basis for forklaringer på ulighed mellem mænd og kvinder og på hvordan, disse kan imødegås.

Teorier kan bistå til at forklare eksisterende og potentiel uligestilling mellem mænd og kvinder, og anviser handlingsforslag. Som minimum bør en kønsanalyse inddrage viden om følgende:

- **Køn og magt.** Vores samfund er formet af en kønsbestemt magtstruktur, som deler befolkningen i mænd og kvinder, og værdsætter deres bidrag ulige. Denne magtstruktur er så gennemgribende, at den kan synes "normal" og "naturlig". Den kønsbestemte magtstruktur er indlejret. Det betyder, at den figurerer i institutioner og systemer, som vi indgår i, selv om vi som individer i øvrigt støtter ligestilling mellem mænd og kvinder.

- **Køn konstrueres.** Fordi køn i vid udstrækning er en kulturel og social konstruktion, ændrer kønsroller og relationer sig over tid. Mange kønsrelaterede skævheder og uligheder i samfundet har rod i det forhold, at mænd og kvinder ofte indtager og arbejder i forskellige rum. Deres behov, prioriteter, erfaringer og perspektiver er påvirket af den levede virkelighed.

- **Adgang til ressourcer** er ikke det samme som kontrol over ressourcer, og kontrol over ressourcer er ofte ulige fordelt mellem mænd og kvinder. Ressourcer omfatter ikke kun materielle ressourcer, men også tid, viden og information. F.eks. er viden og erfaring ikke altid lige værdsat.

- **De jure (formel) ligestilling mellem kønnene** giver ikke altid udslag i de facto (reel) ligestilling mellem kønnene. Kultur, holdninger og stereotyper har også stor betydning for, hvilken indflydelse den enkelte har

Kønsmainstreaming er en proces bestående i at vurdere, hvilke følger virkninger enhver planlagt handling, herunder lovgivning, politiske initiativer eller programmer, vil have for kvinder og for mænd, på ethvert område og niveau. Der er tale om en strategi, hvormed begge køns bekymringer og erfaringer gøres til en integreret dimension af udformning, gennemførelse, overvågning og evaluering af politiske initiativer og programmer på alle politiske, økonomiske og samfundsmæssige områder, således at kvinder såvel som mænd drager ligelige fordele og at uligheden ikke videreføres. Det endelige mål er at opnå ligestilling mellem kønnene.

De Forenede Nationer, ECOSOC (1997)

og dermed for en realisering af de facto ligestilling mellem kønnene.

Forslag til teori om køn kan for eksempel rekvireres via Kvininfo.

Tredje skridt: Relevant information

Indsaml så mange informationer om mænd og kvinders vilkår og handlemønstre som muligt. En god analyse forudsætter et godt datamateriale.

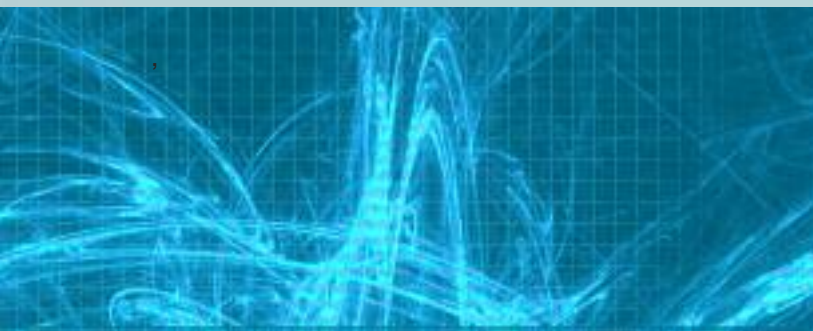
- Bed altid om kønsopdelte statistikker når statistisk materiale efterspørges (for eksempel i et udvalgs-spørgsmål).

- Bed altid den siddende regering om at lave ligestillingskonsekvensberegninger på alle deres oplæg, lovforslag og udspil. Se f.eks. skabeloner og vejledning på <http://www.lige.dk> om mainstreaming.
- Lad materialet udfordres af en ekspert, der ved noget om køn og ligestilling. Giv plads til sparring i forberedelsen af større politiske beslutninger.
- Opbyg ekspertise og beslut rutiner for sikring af et kønspektiv i det politiske analysearbejde.

TJEKLISTE

Fjerde skridt: **Analysen**

Hvordan den konkrete analyse skal foregå, afhænger selvfølgelig i høj grad af selve analyseobjektet. Der er dog nogle gode spørgsmål, der altid er værd at stille – de er listet op i en lille liste her overfor.

Femte skridt: **Konklusion og forslag**

Den kønspolitiske analyse vil med de ligestillingspolitiske målsætninger in mente give anledning til nogle anbefalinger til den politiske udmelding. Det kan være store eller små justeringer, der er brug for, når der skal rokkes ved strukturelle barrierer for øget ligestilling. Anbefalingerne kan bestå i alt fra valg af retorik, forslag om nye undersøgelser, forskning og ny politikudvikling. Anbefalingerne kan vælge at forfordle det ene køn frem for det andet af hensyn til at fremme vedtagne ligestillingspolitiske målsætninger.

Dataindsamling

- Hvem retter forslaget sig imod?
- Hvordan indvirker forslaget på de to køns dagligdag?
- Hvad er særligt kendetegnende for de deltagende af hvert køn?

Ressourcer/fordeling

Forskellige livsvilkår og muligheder afspejler sig typisk i ressourcefordelingen. Ressourcer er ikke alene penge, men omfatter også:

- **Tid:** det vil sige den tid, de to køn bruger på produktive aktiviteter (såsom lønnet eller ulønnet arbejde, karrierepauser), reproduktive aktiviteter (børneomsorg, husholdningsopgaver), fællesaktiviteter (foreningsliv, politisk arbejde) og individuelle interesser (sport, fritidsaktiviteter, selvudvikling).
- **Oplysninger:** om arbejde, efteruddannelse, finansieringsmuligheder, virksomhedsetablering, arbejds- og ligestillingslovgivning.
- **Penge og økonomisk magt:** økonomisk afhængighed og uafhængighed, privat indkomst.

- **Uddannelse:** niveauer/sektorer og deres relevans i lyset af arbejdsmarkedstendenserne.

- **Arbejde og karriere:** kønsfordeling pr. sektor, funktion, niveau, ansvarsposition og beskæftigelsestype (fast kontraktansættelse, deltids, fuldtids), andele af hvert køn, som er arbejdsløse, langtidsledige, på orlov, job-søgende, selvstændige og virksomhedsledere.

- **Sociale tjenester:** henholdsvis kvinders og mænds adgang til sociale tjenesteydelser såsom sundhedsvæsen, boliger, børnepasning, omsorg og pleje, samt ydelsernes imødekomme af de faktiske behov.

Sociale normer og værdier

Følggevirkningerne af sociale normer og værdier bør overvejes:

- Hersker der forudantagelser om, hvad de to køn "plejer at tage sig af" inden for målområdet? Hvordan indvirker disse i så fald på kønsroller, arbejdsdeling samt kønnes respektive holdninger og adfærd?

- Knyttes der forskellige værdier til de to køn eller til feminine henholdsvis maskuline egenskaber? Giver disse i så fald anledning til uligheder?

Ligestillingslovens § 2:

“Ingen må udsætte en anden person for direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af køn. En instruktion om at forskelsbehandle en person på grund af køn betragtes som forskelsbehandling.

Stk. 2. Der foreligger direkte forskelsbehandling, når en person på grund af køn behandles ringere end en anden bliver, er blevet eller vil blive behandlet i en tilsvarende situation.

Stk. 3: Der foreligger indirekte forskelsbehandling, når en bestemmelse, et kriterium eller en praksis, der tilsyneladende er neutral, vil stille personer af det ene køn særlig ufordelagtigt i forhold til personer af det andet køn. Medmindre den pågældende bestemmelse, betingelse eller praksis er objektivt begrundet i et legitimt formål og midlerne til at opfylde dette formål er hensigtsmæssige og nødvendige.”

Et godt eksempel

Ligestillingsvurdering af lovforslag er en vurdering af, om et lovforslag kan have forskellige konsekvenser for den kvindelige og mandlige befolkning eller dele af disse grupper, samt en vurdering af, hvad

dette betyder for ligestillingen mellem kvinder og mænd. Denne type konsekvensvurdering kan ligeledes benyttes ved udarbejdelse af bekendtgørelser eller andre typer bestemmelser (www.lige.dk/mainstreaming).

NOTAT

1. april 2009

J.nr. 2008-000098

JACIADD

Ligestillingsvurdering af lovforslag

Forslag til lov om ændring af lov om Arbejdsmarkedets Tillægspension

(L 168, bilag 3, Arbejdsmarkedsudvalget)

Forslagets formål

Regeringen og Dansk Folkeparti indgik den 1. marts 2009 aftale om forårspakke 2.0 – vækst, klima og lavere skat. I lyset af den konjunkturmæssige situation, er parterne enige om at give mulighed for udbetaling af de opsparede midler i SP-ordningen i 2009. Det følger af aftalen, at beskatning af hævede indskud udgør 35 pct. af de første 15.000 kr. og 50 pct. af resten.

Forslagets indhold

Lovforslaget udmønter den del af Forårspakke 2.0, der omhandler udbetaling af midler i SP-ordningen. Det fremgår af bilag 2 til aftale om forårspakke 2.0, at medlemmer af Særlig Pensionsopsparing og nuværende pensionister med løbende udbetaling fra SP-ordningen i perioden fra den 1. juni 2009 til 31. december 2009 kan anmode om at få udbetalt indeståendet på deres SP-konto som et engangsbeløb. Kontohavere, der har flyttet deres indestående i SP-ordningen til en særskilt SPkonto i et andet pensionsinstitut, vil også have mulighed for at anmode om at få udbetalt indeståendet på SP-kontoen som et engangsbeløb i den pågældende periode.

Den primære målgruppe for lovforslaget

Forslaget retter sig mod alle, der har et indestående i SP. Nedenfor ses tabel 1 og 2 fordelt på køn.

Indeståendets størrelse

SP indeståendet afspejler helt overordnet en persons erhvervsaktiviteten i perioden fra 1998-2003. Af tabellerne kan det således ses, at der er ca. 80.000 flere mænd end kvinder, som har et indestående i SP. Det ses endvidere, at mænd har en større opsparing end kvinder. (Tabel 1).

Særlig stor forskel er der når man ser på de meget store indeståender over 50.000. kr. (Tabel 2).

Gennemsnitligt sparer mænd mere op til alderdommen end kvinderne. I 2006 var forskellen 170 kr. for hver 100 kr., kvinder lagde fra til pension.

I dag får 8 ud af 10 pensionister langt hovedparten af deres indtægter fra ATP og folkepensionen, og over halvdelen har ikke andre indtægter. På længere sigt vil dette billede ændre sig. Inden for de næste 40 – 50 år vil ca. halvdelen af pensionister få mindst halvdelen af indtægterne fra ATP og folkepensionen.

Der er en større andel af kvinder, der ikke er omfattet af andre pensionsordninger end ATP og Folkepensionen.

Tabel 1.
Arbejdsmarkedsudvalget L 168 –
Bilag 3 – Offentligt

Formue fordelt på køn (kilde: ATP)

KØN	Saldogruppe	Antal
Kvinder	0-10.000	478.920
	10.001-20.000	790.033
	20.001-30.000	159.102
	30.001-40.000	10.739
	40.001-50.000	1.798
	50.001-	719
	Alle	1.441.311
Mænd	Saldogruppe	
	0-10.000	433.370
	10.001-20.000	645.573
	20.001-30.000	355.382
	30.001-40.000	60.582
	40.001-50.000	15.043
	50.001-	10.345
	Alle	1.520.295
Alle	Saldogruppe	
	0-10.000	912.290
	10.001-20.000	1.435.606
	20.001-30.000	514.484
	30.001-40.000	71.321
	40.001-50.000	16.841
	50.001	11.064
		Alle

Samlet vurdering

Forslaget vil medføre, at medlemmer af SP får mulighed for at hæve deres indestående. Der er flere mandlige medlemmer af SP end kvindelige og mændenes formue er gennemsnitligt større end kvindernes. Mænd vil få et gennemsnitligt større beløb til rådighed ved udbetaling end kvinder.

Udbetalingen af SP, vil alt andet lige medføre, at forskellene mellem kvinder og mænds pensionsopsparinger bliver mindre. Dette forudsætter dog, at lige mange mænd og kvinder vælger at få udbetalt SP.

Såfremt flere kvinder end mænd får udbetalt deres SP indestående, vil forskellen mellem mænd og kvinders samlede pensionsopsparing stige.

Tabel 2:
Store formuer i SP

Saldogruppe	SALDO		
	Antal	Beløb	
K	50.001-100.000	684	59.487
	100.001-150.000	28	118.214
	150.001-200.000	3	161.811
	200.001-250.000	2	222.823
	Over 250.000	2	322.559
M	50.001-100.000	9.431	62.021
	100.001-150.000	670	118.055
	150.001-200.000	157	169.526
	200.001-250.000	45	218.926
	Over 250.000	42	362.107

(kilde: ATP)

NYTTIGE LINKS OG KONTAKTER:

Center for kønsforskning

Århus Universitet
Bartholins Allé 16, 8000 Århus C
koensforskning@hum.au.dk
www.koensforskning.au.dk

CKMM – Center for Køn, Magt og Mangfoldighed ved Roskilde Universitet

Universitetsvej 1, postboks 260, 4000 Roskilde
RUC@ruc.dk – www.ruc.dk/ckmm

Foreningen for Kønsforskning i Danmark

c/o Sociologisk Institut
Øster Farimagsgade 5, 1014 København K
foreningen@koensforskning.dk
www.koensforskning.dk

FREIA – Center for Kønsforskning ved Aalborg Universitet

Fibigerstræde 2, 9220 Aalborg Øst
freia@lists.ihis.aau.dk – www.freia.ihis.aau.dk

Kvinderådet

Niels Hemmingsensgade 10,
Postboks 1069, 1008 Kbh. K
Tel.: 3312 8087
kvr@kvinderaad.dk – www.kvinderaad.dk

KVINFO

Christians Brygge 3, 1219 København K.
Tlf. 33 13 50 88
kvinfo@kvinfo.dk – www.kvinfo.dk

Minister for ligestilling – Ligestillingsafdelingen

Besøgsadresse:

Frederiksholms Kanal 4B, 2., 1220 København K
Tlf. 2268 8565

Postadresse: Stormgade 2-6, 1470 København K
lige@lige.dk – www.lige.dk

Specialfunktionen for ligestilling (Arbejdsmarkedsstyrelsen)

Vestre Havnepromenade 7, 9000 Aalborg
Tlf. 7222 3693
bmligestilling@ams.dk – www.bmligestilling.dk

Institut for menneskerettigheder

Strandgade 56,
1401 København K
center@humanrights.dk
www.menneskeret.dk

NYTTIG LITTERATUR:

Anette Borchorst og Drude Dahlerup:

Ligestillingspolitik som diskurs og praksis,
Samfundslitteratur 2003

Agnete Andersen og Ruth Nielsen:

Mainstreaming i juridisk perspektiv,
DJØF Forlag 2007

Nina Lykke:

Kønsforskning. En guide til feministisk teori,
Samfundslitteratur 2008

Carol Bacchi:

Women, Policy and Politics.
The Construction of Policy Problems,
Sage 1999

Carol Bacchi:

Mainstreaming Politics:
Gendering Practices and Politics,
University of Adelaide Press 2010
www.adelaide.edu.au/press/titles/
mainstreaming/)

Helle Skjerbæk, red.:

Midt i strømmen om ligestilling, mainstreaming og
mangfoldighed,
DJØF Forlag, 2001

Judith Squires:

The new Politics of Gender Equality,
Palgrave Macmillan 2007

www.lige.dk – temasiderne om mainstreaming